

หมวด 3 การตีความสัญญา

ความทั่วไป

1. กรณีที่จะต้องมีการตีความสัญญา

ตามที่ได้ศึกษามาแล้วในเรื่องการตีความการแสดงเจตนา กรณีที่จะต้องมีการตีความการแสดงเจตนา คือ กรณีที่เจตนาอันได้แสดงออกมานั้นเคลือบคลุม ไม่ชัดเจน หรือมีความหมายได้หลายทาง ถ้าการแสดงเจตนาอันชัดเจนแล้ว ก็ไม่ต้องมีการตีความอีก

เรื่องการตีความสัญญานี้ก็เช่นเดียวกัน คือ กรณีที่จะต้องมีการตีความสัญญาต้องเป็นกรณีที่ขัดข้องในการทำสัญญานั้นเคลือบคลุม ไม่ชัดเจน หรือเป็นที่สงสัยว่ามีความหมายว่าอย่างไร ถ้าสัญญาที่ทำขึ้นนั้นมีข้อตกลงชัดเจนอยู่แล้ว ก็ไม่ใช่กรณีที่จะต้องมีการตีความสัญญา

2. หลักเกณฑ์ในการตีความสัญญา

การที่บุคคลตั้งแต่สองฝ่ายหรือกว่านั้นขึ้นไปแสดงเจตนาทำคำเสนอและคำสนองตกลงกันเพื่อก่อให้เกิดสัญญาขึ้นนั้น ในบางกรณีอาจเป็นที่สงสัยได้ว่า เท่าที่คู่สัญญาได้แสดงเจตนาออกมาในคำเสนอและคำสนองนั้น มีผลให้สัญญาเกิดขึ้นแล้วหรือยัง และในบางกรณีถึงแม้เห็นได้ชัดเจนแล้วว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วก็ยังคงอาจเป็นที่สงสัยได้อีกว่าข้อความที่คู่สัญญาได้ตกลงกันไว้ในสัญญานั้นมีความหมายอย่างไร

กรณีเหล่านี้เป็นกรณีที่ต้องมีการตีความสัญญา และเนื่องจากสัญญาเป็นนิติกรรมสองฝ่ายที่เกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาของบุคคล ดังนั้น การตีความสัญญาจึงต้องใช้หลักเกณฑ์การตีความการแสดงเจตนา (มาตรา 171) และการตีความในเอกสาร (มาตรา 10, 11, 12, 13 และ 14) ด้วย นอกจากนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ยังได้บัญญัติหลักเกณฑ์เพิ่มเติมขึ้นอีกสำหรับการตีความสัญญาโดยเฉพาะ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 366, 367 และ 368 ซึ่งแยกอธิบายออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1. การตีความว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วหรือยัง
2. การตีความสัญญาที่เกิดขึ้นแล้ว

บทที่ 1

การตีความว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วหรือยัง

1. กรณีที่สัญญามีข้อสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันหลายข้อ แต่ยังมีได้ตกลงกันครบทุกข้อ

มาตรา 366 วรรคแรก บัญญัติว่า

“ข้อความใดๆ แห่งสัญญาอันคู่สัญญาแม่เพียงฝ่ายเดียวได้แสดงไว้ว่าเป็นสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันหมดทุกข้อนั้น หากคู่สัญญายังไม่ตกลงกันได้หมดทุกข้ออยู่ตราบใด เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมีได้มีสัญญาต่อกัน การที่ได้ทำความเข้าใจกันไว้เฉพาะบางสิ่งบางอย่าง ถึงแม้ว่าจะได้จัดลงไว้ ก็หาเป็นการผูกพันไม่”

ตามธรรมดาถ้าสัญญามีข้อตกลงกันเพียงข้อเดียว เมื่อคู่สัญญาได้ตกลงกันในข้อนั้นแล้วสัญญาก็เกิดขึ้น

แต่ถ้าสัญญาใดมีข้อสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันหลายข้อ ถ้าหากว่าคู่สัญญาแม่เพียงฝ่ายเดียวได้แสดงเจตนาบอกกล่าวไว้ว่า ข้อความใดๆ แห่งสัญญานั้นเป็นข้อสาระสำคัญอันจะต้องตกลงกันก่อนทุกๆ ข้อ ตราบใดที่คู่สัญญายังมิได้ตกลงกันในข้อความเช่นนั้นครบทุกข้อ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัยว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วหรือยัง กฎหมายให้ถือว่ายังมีได้มีสัญญาต่อกัน หากคู่สัญญาได้พูดกันไว้ในบางข้อ ก็ถือว่าเป็นแต่เพียงการทำความเข้าใจกันไว้เท่านั้น ซึ่งถึงแม้ว่าจะได้จัดลงไว้ ก็หาไม่ผลเป็นสัญญาผูกพันกันไม่

ตัวอย่าง

ก. ซึ่งอยู่จังหวัดราชบุรีเสนอขายน้ำตาลทรายขาวให้แก่ ข. ซึ่งอยู่จังหวัดเชียงราย จำนวน 1,000 กระสอบ ราคากระสอบละ 500 บาท ข. ตอบตกลงซื้อน้ำตาลทรายขาวทั้งหมดตามราคาที่ ก. เสนอ แต่ ข. ได้แจ้งมาด้วยว่า เรื่องค่าขนส่งเป็นข้อสาระสำคัญที่ ก. และ ข. จะต้องตกลงกันเสียก่อน

เช่นนี้ ตราบใดที่ ก. และ ข. ยังมิได้ตกลงกันในเรื่องค่าขนส่ง ถึงแม้ตกลงราคาและจำนวนน้ำตาลทรายขาวที่จะซื้อขายกันได้แล้ว เมื่อกรณีเป็นที่สงสัยว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วหรือยัง ต้องถือว่าสัญญายังไม่เกิดขึ้น

2. กรณีที่คู่สัญญาได้ตกลงกันว่าสัญญาต้องทำเป็นหนังสือ

มาตรา 366 วรรคสอง บัญญัติว่า

“ถ้าได้ตกลงกันว่าสัญญาอันมุ่งจะทำนั้นจะต้องทำเป็นหนังสือไว้ เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ท่านนับว่ายังมีได้มีสัญญาต่อกันจนกว่าจะได้ทำขึ้นเป็นหนังสือ”

ในบางกรณีถึงแม้สัญญาอันมุ่งจะทำกันนั้น กฎหมายมิได้บังคับไว้ว่าต้องทำเป็นหนังสือ หรือต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือแต่อย่างใดเลย คู่สัญญาก็อาจตกลงกันได้ว่าสัญญานั้นต้องทำเป็นหนังสือ ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่คู่สัญญาต้องการให้มีหลักฐานแน่นอนเอาไว้ใช้ยืนยันกันได้ ในกรณีเช่นว่านี้เมื่อกรณีเป็นที่สงสัยว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วหรือยัง กฎหมายให้ถือว่ายังมีได้มีสัญญาต่อกัน จนกว่าจะได้ทำขึ้นเป็นหนังสือ

ตัวอย่าง

(1) จำเลยเสนอราคาในการประกวดราคา รับเหมาก่อสร้างตามคำเชื้อเชิญของโจทก์ โจทก์สนองรับคำประกวดราคาของจำเลย แต่ในคำเชื้อเชิญของโจทก์นั้นมีว่า สัญญาจ้างทำของนั้นจะต้องทำเป็นหนังสืออีกชั้นหนึ่ง ดังนี้ ถ้ายังไม่ได้ทำสัญญาจ้างเหมาก่อสร้างเป็นหนังสือ สัญญาจ้างทำของนี้ยังไม่เกิด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 931/2480)

(2) โจทก์ตกลงจะซื้อที่ดินพร้อมด้วยตึกแถวจากจำเลยด้วยเงินผ่อน ได้วางเงินมัดจำไว้แล้ว แต่มีข้อตกลงกันว่าจะทำสัญญากันขึ้นใหม่อีกฉบับหนึ่งเพื่อกำหนดการชำระเงิน การแบ่งแยกโฉนดและการโอนกรรมสิทธิ์ หากโจทก์ไม่ทำสัญญาภายในกำหนด 1 เดือน ถือว่าโจทก์ไม่ซื้อ ยอมให้จำเลยริบเงินมัดจำได้ ดังนี้ หากโจทก์ไม่ยอมทำหนังสือสัญญาจะซื้อขายตามที่ตกลงกันไว้ ย่อมถือว่ายังมีได้มีสัญญาต่อกัน โจทก์จะหาว่าจำเลยผิดสัญญาและเรียกร้องให้จำเลยขายที่ดินพร้อมทั้งตึกแถวให้โจทก์หาได้ไม่ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 161/2512)

(3) โจทก์จำเลยลงลายมือชื่อในสัญญาหมาย จ.57 แต่เมื่อพิมพ์มาให้จำเลยลงชื่อตามหมาย จ.56 จำเลยขอแก้ไข จึงมิได้ลงลายมือชื่อจำเลยในเอกสารหมาย จ.56 ที่โจทก์นำมาฟ้อง ดังนี้ แม้กฎหมายจะกำหนดวิธีการซื้อขายไว้หลายอย่างก็ตาม เมื่อคู่สัญญาตกลงจะทำกันโดยวิธีทำเป็นหนังสือสัญญา จะนำเอาวิธีอื่น เช่น การส่งมอบหรือชำระราคาบางส่วนมาวินิจฉัยว่าเป็นข้อตกลงจะซื้อขายกันแล้วโดยสมบูรณ์หาได้ไม่ สัญญาหมาย จ.56 ไม่ผูกพันจำเลย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2866/2524)

(4) จำเลยเสนอราคารับเหมาก่อสร้าง และกำหนดเวลาให้โจทก์สนองรับใบสืบราคาของโจทก์ ต่อมาได้ลดราคาลงอีกและขยายเวลาตอบสนองรับให้โจทก์ แม้โจทก์ตอบสนองรับก็

ยังไม่มีสัญญาต่อกัน โจทก์จึงต้องแจ้งให้จำเลยไปทำสัญญากับโจทก์ การที่จำเลยไม่ไปทำหนังสือสัญญาจ้างเหมาก่อสร้างกับโจทก์ จึงไม่เป็นเหตุให้โจทก์เรียกค่าเสียหายจากจำเลยได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1741/2526)

(5) ตามประกาศระบุว่าผู้ชนะการประกวดข้อเสนอมิจะต้องมาทำสัญญากับจำเลยภายใน 15 วันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากจำเลย แม้ผู้อำนวยการองค์การจำเลยจะได้ลงชื่อในหนังสือแจ้งให้โจทก์ทราบว่าโจทก์เป็นผู้ชนะการประกวดขอให้มาทำสัญญา แต่จำเลยก็ยังมีได้ส่งหนังสือไปให้โจทก์ทราบ กรณีต้องด้วย ป.พ.พ. ม.130 (ปัจจุบันคือมาตรา 169 วรรคแรก) ถือไม่ได้ว่าจำเลยได้แสดงเจตนายินยอมรับว่าโจทก์เป็นผู้ชนะการประกวดราคา และให้มาทำสัญญากับจำเลยได้

เจ้าหน้าที่ของจำเลยส่งร่างสัญญาไปให้โจทก์ตรวจสอบ ก็ส่งไปในฐานะส่วนตัว มิใช่จำเลยเป็นผู้ส่ง ทั้งหลังจากโจทก์เสนอโครงการต่อจำเลยแล้ว ยังยื่นข้อเสนอเพิ่มอีกหลายข้อ จำเลยมิได้มีหนังสือตอบ การที่โจทก์จำเลยเจรจากัน ก็มุ่งประสงค์ที่จะทำความตกลงกันโดยละเอียดก่อนแล้วจึงทำสัญญาเป็นหนังสือ เมื่อจำเลยยังไม่แจ้งให้โจทก์ทราบว่าโจทก์เป็นผู้ชนะการประกวดราคาและยังไม่ได้ทำสัญญาเป็นหนังสือต่อกันตามประกาศ กรณีต้องบังคับตาม ม. 366 วรรคสอง สัญญาระหว่างโจทก์จำเลยยังไม่เกิดขึ้น จำเลยมีสิทธิยกเลิกการประกวดข้อเสนอมิได้ ไม่เป็นการผิดสัญญาหรือละเมิดต่อโจทก์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 3550/2526)

ข้อสังเกต

กรณีที่จะต้องตีความว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วหรือยังตามมาตรา 366 วรรคแรกและวรรคสองนี้ ต้องเป็นกรณีที่ยังสงสัยว่าสัญญาเกิดขึ้นแล้วหรือยังเท่านั้น

ถ้าหากเป็นที่เห็นได้ชัดเจนว่า สัญญาเกิดขึ้นแล้ว ก็ไม่ใช่กรณีที่จะต้องตีความว่าสัญญาเกิดขึ้นหรือยัง

ตัวอย่าง

(1) จากตัวอย่างในคำอธิบายมาตรา 366 วรรคแรกนั้น ถึงแม้ ข. ได้แจ้งมาในคำสนองด้วยว่าเรื่องค่าขนส่งเป็นข้อสาระสำคัญที่ ก. และ ข. จะต้องตกลงกันเสียก่อน *ถ้าในระหว่างที่ยังมิได้มีการตกลงกันในเรื่องค่าขนส่ง* ก. ได้ส่งน้ำตาลทรายขาว 1,000 กระสอบนั้นให้แก่ ข. และ ข. ก็ได้ชำระราคาน้ำตาลทรายขาวนั้นให้แก่ ก. แล้ว เช่นนี้ ย่อมเห็นได้อย่างชัดเจนว่าสัญญาซื้อขายน้ำตาลทรายขาวระหว่าง ก. และ ข. ได้เกิดขึ้นแล้ว จึงไม่มีเหตุอันใดที่จะต้องมาตีความอีกว่าสัญญาเกิดขึ้นหรือยัง

ส่วนเรื่องค่าขนส่ง เมื่อมิได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ก็ต้องบังคับตามมาตรา 464 ที่ว่า “ค่าขนส่งทรัพย์สินซึ่งได้ซื้อขายกันไปยังที่แห่งอื่นนอกจากสถานที่อันพึงชำระหนี้นั้น ผู้ซื้อพึงออกใช้”

(2) ก. เสนอขายกระบือให้แก่ ข. ข. ตอบสนองตกลง แต่แจ้งมาด้วยว่าต้องทำสัญญาเป็นหนังสือและวางมัดจำก่อน ก่อนทำสัญญาเป็นหนังสือและวางมัดจำตามที่กำหนดไว้ ก. ได้ส่งมอบกระบือ และ ข. ได้รับกระบือไปแล้ว ดังนี้ ถือว่ามีสัญญาซื้อขายกระบือแล้ว โดยไม่ต้องเซ็นสัญญาและวางมัดจำ ก. เรียกราคากระบือจาก ข. ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 605/2481)

3. กรณีที่คู่สัญญายังมีได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใด แต่พึงอนุমানได้ว่า ถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญาก็จะทำได้ทำขึ้น

มาตรา 367 บัญญัติว่า

“สัญญาใดคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำกันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมีได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใดอันจะต้องทำความตกลงให้สำเร็จ ถ้าจะพึงอนุমানได้ว่าถึงหากจะไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ สัญญานั้นก็จะทำได้ทำขึ้นไซ้ ท่านว่าข้อความที่ได้ตกลงกันแล้วก็ย่อมเป็นอันสมบูรณ์”

ในกรณีที่สัญญามีข้อตกลงกันหลายข้อ และคู่สัญญาได้ถือว่าเป็นอันได้ทำสัญญากันขึ้นแล้ว แต่แท้จริงยังมีได้ตกลงกันในข้อหนึ่งข้อใด โดยข้อที่ยังมิได้ตกลงกันนั้นพึงอนุমানได้ว่า ถึงหากคู่สัญญาไม่ทำความตกลงกันในข้อนี้ได้ประโยชน์ส่วนได้เสียในการทำสัญญาก็มีอยู่เพียงพอที่จะถือได้ว่ามีสัญญาต่อกันได้แล้ว กฎหมายให้ถือว่าข้อความที่ได้ตกลงกันแล้วย่อมเป็นอันสมบูรณ์เกิดผลเป็นสัญญาผูกพันกันได้

ส่วนข้อความที่คู่สัญญายังมีได้ตกลงกันนั้น คู่สัญญาก็อาจทำความตกลงกันต่อไปหรืออาจจะระงับเสียก็ได้

ตัวอย่าง

ในสัญญาซื้อขาย ผู้ซื้อและผู้ขายได้ตกลงกันแล้ว ในเรื่องทรัพย์สินที่จะซื้อขาย และตกลงราคากันเสร็จแล้ว แต่ยังไม่ได้ตกลงกันว่าใครจะเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการขนส่งหรือว่าจะให้ผู้ขายส่งทรัพย์สินไปที่ไหน ซึ่งเรื่องนี้จะต้องตกลงกันอีกทีหนึ่ง เช่นนี้ ถือว่าสัญญาซื้อขายเกิดขึ้นแล้ว แม้ว่าคู่สัญญายังไม่ได้ตกลงกันในเรื่องค่าใช้จ่ายในการขนส่งหรือสถานที่ส่งมอบทรัพย์สินก็ตาม

บทที่ 2 การตีความสัญญาที่เกิดขึ้นแล้ว

มาตรา 368 บัญญัติว่า

“สัญญานั้นท่านให้ตีความไปตามความประสงค์ในทางสุจริต โดยพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีด้วย”

เมื่อสัญญาเกิดขึ้นแล้ว ในบางกรณีอาจมีข้อสงสัยได้ว่า ข้อความที่คู่สัญญาได้ตกลงกันไว้ในสัญญานั้นมีความหมายอย่างไร จึงจำเป็นที่จะต้องตีความสัญญาในข้อนั้นๆ ว่า คู่กรณีมีเจตนาให้หมายความว่าอย่างไร

เนื่องจากสัญญาเกิดขึ้นจากการแสดงเจตนาของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายตกลงตรงกัน ดังนั้นการตีความสัญญาจึงไม่อาจเพ่งเล็งถึงเจตนาหรือความประสงค์ของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแต่เพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องพิเคราะห์ถึงเจตนาหรือความประสงค์ของบุคคลซึ่งเป็นคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายด้วยกัน และในการทำสัญญานั้น บุคคลผู้เข้าทำสัญญาย่อมหวังในความสุจริตซึ่งกันและกัน กฎหมายจึงให้ตีความสัญญาไปตามความประสงค์โดยสุจริต โดยให้พิเคราะห์ถึงปกติประเพณีที่เคยทำกันมาหรือประเพณีที่มีอยู่ในกิจการนั้นๆ ด้วย

ตัวอย่าง

(1) ก. ซื้อผลไม้ชนิดหนึ่งจาก ข. 5,000 ผล ซึ่งโดยปกติประเพณีการซื้อขายผลไม้ชนิดนั้นเป็นเรือร้อยขึ้นไป มีการแถมร้อยละห้า เช่นนี้ แม้มิได้มีการตกลงกันไว้ในเรื่องการแถมเมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ต้องตีความว่า ข. ผู้ขายต้องแถมผลไม้ชนิดนั้นให้แก่ ก. ผู้ซื้อตามปกติประเพณีคือ แถมร้อยละห้า

(2) ก. พ่อค้าได้ออนขายกิจการค้าของตนให้แก่ ข. แม่ ก. และ ข. คู่สัญญามีได้ตกลงกัน ในข้อที่ห้าม ก. มิให้ทำกิจการค้าอย่างเดียวกันแข่งขันกับกิจการค้าเก่าก็ตาม ก. ผู้ขายก็จะต้องปฏิบัติตามสัญญาโดยสุจริต คือ ไม่ทำการแข่งขันเพื่อทำให้กิจการค้าที่โอนเสื่อมราคาลง¹

¹ จีต เศรษฐบุตร, อ้างแล้ว, หน้า 428 ซึ่งอ้าง Corbonnier p. 211

(3) โจทก์เช่าตึกแถวของจำเลย เมื่อกรณีเป็นที่สงสัย ต้องตีความว่าโจทก์เช่าทั้งหลังคาตึกและหน้าตึกที่เช่าด้วย จำเลยผู้ให้เช่าจะเอาหลังคาตึกหรือหน้าห้องชั้นบนของตึกไปให้ผู้อื่นเช่าปิดป้ายโฆษณาอีกไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 439/2495)

(4) ทำสัญญาค้ำประกันไว้กับธนาคาร มีข้อความว่า “ใช้สำหรับระหว่าง 2 เดือน” หมายความว่า หน้าที่ลูกหนี้ก่อขึ้นโดยเบิกเงินเกินบัญชีในระหว่าง 2 เดือนนั้น ผู้ค้ำประกันจะต้องรับผิดชอบ มิได้หมายความว่าธนาคารต้องฟ้องลูกหนี้ภายใน 2 เดือน ถึงแม้พ้นกำหนด 2 เดือนไปแล้ว ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ ผู้ค้ำประกันยังต้องรับผิดชอบ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 804/2500)

(5) จำเลยรับจองระวางเรือเพื่อขนส่งสินค้าของโจทก์จากท่าเรือกรุงเทพฯ ไปได้หัววัน ในหนังสือรับจองระวางมิได้ระบุว่าจะต้องมัดมัดสินค้าของโจทก์ให้แน่น แต่มีประเพณีว่าการส่งปอทางเรือไปต่างประเทศ ผู้ส่งจะต้องมัดมัดมัดมัดด้วยเครื่องให้แน่น และโจทก์ได้ทราบประเพณีดีอยู่แล้ว ประเพณีเช่นนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของข้อตกลงระหว่างโจทก์จำเลยด้วย (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1375/2505)

(6) โจทก์เป็นทนายว่าความให้จำเลย เมื่อพฤติการณ์ระหว่างโจทก์จำเลยเป็นที่แน่ชัดว่าโจทก์ทำงานให้จำเลยโดยมีสินจ้าง มิใช่ทำให้เปล่า แม้จะฟังไม่ได้ตามที่โจทก์จำเลยนำสืบถึงจำนวนค่าจ้าง ศาลก็กำหนดสินจ้างให้ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1533/2509)